رباعیات ابوسعید ابوالخیر

مرتبہ

کے ایم میتر اسکوائر ایم اے ایم آر اے ایس (لندن)

پروفیسر السنہ شرقیہ دیال سنگھ کالج لاہور

بفرمائش

شیخ مبارک علی تاجر کتب اندرون لوہاری دروازہ لاہور

سنہ ۱۹۳۲ء

عالمگیر الیکٹرک پریس لاہور میں باہتمام حافظ محمد عالم چھپی

طبع چہارم

قیمت فی جلد ۸؍

بسم الله الرحمن الرحیم

رباعیات

شیخ ابوسعید ابوالخیر

رحمة الله علیه

۱

باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ
گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ
این درگهِ ما درگهِ نومیدی نیست
صد بار اگر توبه شکستی باز آ

۲

نسیما جانبِ بستان گذر کن
بگو آن نازنین شمشادِ ما را
به تشریفِ قدومِ خود زمانی
مشرف کن خراب آبادِ ما را

۳

خداوندا بگردانی بلا را
ازین آفت نگہداری تو ما را
بحق آں دو گیسوئے محمدؐ
زبوں گرداں زبردستانِ ما را

۴

وا فریاد از عشق وا فریادا
کارم بیکے طرفہ نگار افتادا
گر دادِ من شکستہ دادا دادا
ورنہ من و عشق ہر چہ بادا بادا

۵

یارب بمحمدؐ و علیؑ و زہراؑ
یارب بحسینؑ و حسنؑ آلِ عبا
از لطف بر آر حاجتم در دو سرا
بے منتِ خلق یا علیؑ الاعلیٰ

۶

اے دلبرِ ما مباش بے دلبرِ ما
یک دلبرِ ما بہ از صد دلبرِ ما
نہ دلبرِ ما نہ دلبر اندر برِ ما
یا دلبرِ ما فرست یا دلبرِ ما

۷

منصور حلاج آں نہنگِ دریا
کز پنبۂ تن دانۂ جاں کرد جدا
روزے کہ انا الحق بزباں می آورد
منصور کجا بود خدا بود خدا!

۸

من دوش دعا کردم و باد آمینا
تا بہ شود آں دو چشم بادامینا
دیدۂ بدخواہ ترا چشم رسید
در دیدۂ بدخواہ تو بادا بینا

٩

اے کردہ غمت غارتِ ہوشِ دلِ ما
دردِ تو شدہ خانہ فروشِ دلِ ما
رندی کہ مُقدّساں ازو محروم اند
عشقِ تو مرا اُو گفت بگوشِ دلِ ما

١٠

در دیدہ بجائے خواب آب است مرا
زیرا کہ بدیدنت شتاب است مرا
گویند بخواب تا بخوابش بینی
اے بیخبراں چہ جائے خواب است مرا

١١

تا در و رسید چشمِ خونخوارِ تورا
خواہم کہ کشد جانِ من آزارِ تورا
یارب کہ ز چشم زخمِ دوراں ہرگز
دردے نرسد نرگسِ بیمارِ تورا

١٢

مہمانِ تو خواہم آمدن جانانا
می توانی کُن ز حاسداں پنہانا
خالی کُن ایں خانہ ز بس مہمانا
با ماکس را بخانہ در منشانا

١٣

آں رشتہ کہ قوّتِ روانست مرا
آرایشِ جانِ ناتوانست مرا
یارب چو گسستی جاں کشیدہ است آں
پیوند چو بارِ شش جہانست مرا

١٤

تا چند کشم غصّۂ ہر ناکس را
وز خسّتِ خود خاک شوم ہر خس را
کارم بتمنا چو بر نمی آید راست
دادم سہ طلاق ایں فلکِ اطلس را

۱۵

ہر گہ کہ بینی دو سہ سرگرداں را
عیبِ رہ مرداں نتواں کرد آں را
تقلیدِ دو سہ مقلدِ بے معنی
بدنام کند رہِ جواں مرداں را

۱۶

دنیا جم را قیصر و خاقاں را
تسبیح ملک را و صفا رضواں را
دوزخ بد را بہشت مر نیکاں را
جاناں ما را و جانِ ما جاناں را

(ب)

۱۷

وصلِ تو کجا و من مہجور کجا
دُردانہ کجا حوصلۂ مور کجا
ہر چند ز سوختن ندارم باکے
پروانہ کجا و آتشِ طور کجا

۱۸

بر تافت عنانِ صبوری از جانِ خراب
شُد ہمچو رکاب حلقۂ چشم از تب و تاب
دیگر چو عناں نپیچم از حکمِ تو سر
گر دولتِ پابوسِ تو یابم چو رکاب

۱۹

از چرخ و فلک گردشِ یکساں مطلب
وز دورِ زمانہ عدلِ سلطاں مطلب
روزے بے رنج کہ در جہاں خواہی بود
آزارِ دلِ ہیچ مسلماں مطلب

۲۰

گہ ہمچو دم بر آتشِ ہجر کباب
گہ سرگردانِ بحرِ غم ہمچو حباب
القصہ چو خار و خس دریں دیرِ خراب
گہ بر سرِ آتشم گہے بر سرِ آب

۲۱

کارم همه ناله و خروش است امشب
نی صبر پدید است و نه هوش است امشب
دوشم خوش بود ساعتی پنداری
کفارهٔ خوش دلی دوش است امشب

۲۲

ای آینهٔ حسن تو در صورت زیب
گرداب هزار کشتی صبر و شکیب
هر آینه کز غیر حسن تو بود
خواند خردش سراب صحرای فریب

(ت)

۲۳

دور از تو فضای دهر بر من تنگ است
دارم دلکی که زیر صد من سنگ است
عمریست که نقش زمان را عار است
جانیست که بر نقش اجل را ننگ است

۲۴

آن را که قضا ز خیل عشاق نوشت
آزاد ز مسجد است و فارغ ز کنشت
دیوانهٔ عشق را چه هجران چه وصال
از خویش گذشته را چه دوزخ چه بهشت

۲۵

ای دل همه خون شوی شکیبائی چیست
وی جان بدرآ بیهده رعنائی چیست
ای دیده چو هر دیست شهرت بادا
نادیده جمال دوست بینائی چیست

۲۶

دل عاشق تو شد به نگاهی که تو گرفت
جان کو به هزار حسرت سر کوی تو گرفت
گفتم بتجلی تو جان بشتاب اندر گیر
این هم طرفه که گوشه‌ای که تو گرفت

۲۷

گفتار نکو دارم و کردارم نیست
از گفت نکوی بی‌عمل عارم نیست
دشوار بود کردن و گفتن آسان
آسان بسیار و هیچ دشوارم نیست

۲۸

ای خواجه ترا غم جمالی ماهست
اندیشهٔ باغ و راغ و خرمن گاهست
ما سوختگانِ عالمِ تجریدیم
ما را غم لا اله الا اللهست

۲۹

گویند دل آئینهٔ آئین عجب است
در وی رخ شاهدانِ خود بین عجب است
در آئینه روی شاهدان نیست عجب
خود شاهد و خود آئینه این عجب است

۳۰

هر شکلِ بتان رهزنِ عشاق حق است
لا بلکه عیان در همه آفاق حق است
چیزی که بود ز روی تقیید جهان
والله که همان زوجهٔ اطلاق حق است

۳۱

در هجر ایم قراری باید و نیست
آسایش جانِ زاری باید و نیست
سرمایهٔ روزگاری باید و نیست
یعنی که وصالِ یاری باید و نیست

۳۲

روزم بغم جهان فرسوده گذشت
شب در هوسِ بوده نابوده گذشت
عمری که ازو همی جهانی ارزد
القصه بفکر های بیهوده گذشت

۳۳

گریم ز غمِ تو زار و گوئی زرق است
چوں زرق بود کہ دیدہ در خوں غرق است
تو پنداری کہ جملہ دلہا دلِ تو است
نہ نہ صنما میانِ دلہا فرق است

۳۴

آں را کہ فنا شیوہ و فقر آئین است
نہ کشف و یقین نہ معرفت نہ دین است
رفت او ز میاں ہمیں خدا ماند خدا
الفقر اذا تم ہو اللہ ایں است

۳۵

کردم توبہ شکستیش روزِ نخست
چوں بشکستم بتوبہ ام خواندی چست
القصہ زمامِ توبہ ام در کفِ تست
یکدم نہ شکستہ اش گذاری نہ درست

۳۶

دنیا بمثل چو کوزۂ زرّین است
گہ آب درو تلخ و گہے شیریں است
تو غرہ مشو کہ عمرِ من چندیں است
کیں اسپِ اجل مدام زیرِ زین است

۳۷

تا در نرسد وعدۂ ہر کار کہ ہست
سودے نہ دہد یاری ہر یار کہ ہست
تا زحمتِ سرما و زمستاں نکشد
پر گل نشود دامنِ ہر خار کہ ہست

۳۸

یارب تو زمانہ را دلیلے بفرست
نمرودان را پشہ چو پیلے بفرست
فرعونگاں ہمہ زبردست شدند
موسیٰ و عصا و رود نیلے بفرست

۳۹

آسان آسان ز خود اماں نتواں یافت
وین شربت شوق رایگاں نتواں یافت
زاں مے که عزیز جان مشتاقان است
یک جرعه بصد هزار جاں نتواں یافت

۴۰

از درد نشاں مده که درمان تو نیست
بگذر ز ولایتی که آن زآن تو نیست
از بیخردے بود که با جوهریاں
لاف از گهرے زنی که در کان تو نیست

۴۱

چشمم همه اشک گشت و جسمم بگریست
در عشق تو بے جسم همے باید زیست
از من اثرے نماند این گریه ز چیست
چوں من همه معشوق شدم عاشق کیست

۴۲

تا پائے تو رنجه گشت و با درد بساخت
مسکین دل رنجور من از درد گداخت
گویا که ز روزگار درد ے دارد
این درد که در پائے تو خود را انداخت

۴۳

عشق تو بلائے جان درویش من است
بیگانه نمی شود مگر خویش من است
گفتم سفرے کنم ز غم بگریزم
منزل منزل غم تو در پیش من است

۴۴

زاں مے خوردم که روح پیمانه اوست
زاں مست شدم که عقل دیوانه اوست
دودے بمن آمد و آتشے با من زد
زاں شمع که آفتاب پروانه اوست

۴۵

زنار پرستِ زلفِ عنبر بویت
محراب نشین گوشهٔ ابرویت
یارب تو چه کعبهٔ که باشد شب و روز
روی دلِ کافر و مسلمان سویت

۴۶

با دل گفتم که ای دل احوالِ تو چیست
دل دیده پر آب کرد و بسیار گریست
گفتا که چگونه باشد احوالِ کسی
کو را بمراد دیگری باید زیست

۴۷

ای مقصدِ خورشید پرستان رویت
محراب جهانیان خمِ ابرویت
سرمایهٔ عیش تنگدستان دهنت
سر رشتهٔ دلهای پریشان مویت

۴۸

غم عاشق سینهٔ بلا پرورِ ماست
خون در دل آرزو ز چشم ترِ ماست
هان غیر اگر حریف یابی پیش آئی
کالماس بجای باده در ساغرِ ماست

۴۹

در کشورِ عشق جای آسایش نیست
آنجا همه کاهش است افزایش نیست
بی درد و الم توقعِ درمان نه
بی جرم و گنه امیدِ بخشایش نیست

۵۰

عشق آمد و گردِ فتنه بر جانم بیخت
عقلم شد و صبر رفت و هوشم بگریخت
زین واقعه هیچ دوست دستم نگرفت
چون دیده که هر چه داشت در پایم ریخت

٥١

گر مُرده بوم برآمده سالے بیست
چه پنداری که گورم از عشق تهیست
گر دست بخاک من نهی کاینجا کیست
آواز دهم که حالِ معشوقم چیست

٥٢

اے قبلهٔ هر که مقبل آمد رویت
روئے همه مقبلان عالم سویت
امروز کسے کز تو بگرداند روے
فردا بکدام رو ببیند رویت

٥٣

از ما همه عجز و نیستی مطلوب است
هستی تو ابعش ز ما منکوب است
ایں اوست پدید گشته در صورت ما
ایں قدرت و فعل ازاں بما منسوب است

٥٤

گر سبحهٔ صد دانه شماری خوب است
ور جام مے از کف نگذاری خوب است
گفتی چه کنم چه تحفه آرم بر دوست
بے درد میا هر آنچه آری خوب است

٥٥

آلودهٔ دنیا جگر ریش تر است
آسوده تر است هر که درویش تر است
هر خر که بر و زنگلے و زنجیری هست
چوں برنگری بار برو بیش تر است

٥٦

دے شب که دلم ز تاب هجراں می سوخت
اشکم همه در دیدهٔ گریاں می سوخت
می سوختم آنچناں که غیر از دل تو
بر من دلِ کافر و مسلماں می سوخت

٥٧

سیمابی شد هوا و زنگاری دشت
ای دوست بیا و بگذر از هرچه گذشت
گر میل وفاداری اینک دل و جان
در میل جفاداری اینک سر و طشت

٥٨

عقرب بسر زلف یار و مه چنبر اوست
شیرین سخنی که شهد در شکر اوست
با این همه کبر و ناز کاندر سر اوست
فرمان ده روزگار فرمان بر اوست

٥٩

ای دل چو خدنگ رگ جان بخشودت
منمای بکس خرقهٔ خون آلودت
می نال چنانکه نشنوند آوازت
می سوز چنانکه برنیاید دودت

٦٠

یکسر سخن دوست نمی یارم گفت
دُر بیست گرانبها نمی یارم سُفت
ترسم که بخواب در بگویم بکسی
شبهاست کزین خوف نمی یارم خفت

٦١

در بحر یقین که در تحقیق بسی است
گرداب در او چو وهم کشتی نفسی است
هر گوش صدف حلقهٔ چشمت پر آب
هر موج اشارهٔ ز ابروی کسی است

٦٢

شب آمد و رفتم اندر غم دوست
هم بر سر گریه چشم را خو ست
از خون دلم هر مژه پنداری
لختیست که پارهٔ جگر سر اوست

۶۳

گفتی که فلان ز یاد ما خاموش است
از بادهٔ عشق دیگرے بیهوش است
شرمت بادا هنوز خاکِ درِ تو
از گرمیِ خونِ دلِ من در جوش است

۶۴

آن شب که مرا بوصلِ آن مه رنگ است
بالائے شبم کوته و پهنا تنگ است
وآن شب که ترا بر منِ مسکین جنگ است
شب کور و خروس گنگ و پروین لنگ است

۶۵

اندر همه دشت خاوران گر خاریست
آغشته بخونِ عاشق افگاریست
هر جا که پری رخی و گلرخساریست
ما را همه در خور است مشکل کاریست

۶۶

ای دل غمِ عشق از برائے من و تست
سر بر خطِ او نه که سزائے من و تست
تو چاشنیِ درد ندانی ورنه
یکدم غمِ دوست خونبهائے من و تست

۶۷

ناکامیم اے دوست ز خودکامیِ تست
وین سوختگیهائے من از خامیِ تست
مگذار که در عشق تو رسوا گردم
رسوائیِ من باعثِ بدنامیِ تست

۶۸

بر من درِ وصل بسته میدارد دوست
دل را بفراق خسته میدارد دوست
من بعد من و شکستگیِ درِ دوست
چون دوست دل شکسته میدارد دوست

۶۹

عشقم که بهر رگم غمی پیوند است
دردلم که بدرد حاجتمند است
صبرم که بکام و پنجهٔ شیرم هست
شکرم که مدام خرم و خورسند است

۷۰

ما کشتهٔ عشقیم و جهان مسلخ ماست
ما بیخور و خوابیم و جهان مطبخ ماست
ما را نبود هوائے فردوس ازانکه
آں چهرهٔ آتشیں او دوزخ ماست

۷۱

دل چیست که گویم از برائے غم تست
با آنکه چه بیم من سرائے غم تست
لطفی ست که میکند غمت با دل من
ورنه دلِ تنگِ من چه جائے غم تست

۷۲

از کفر سر زلف وے ایمان میریخت
وز گوش و لبش چشمهٔ حیوان میریخت
چوں کبک خرامنده بصد رعنائی
میرفت و ز سر تا قدمش جان میریخت

۷۳

راهیست ز کعبه تا بمقصد پیوست
از جانبِ میخانه رهِ دیگر هست
آمارهِ میخانه ز آبادانی
راهیست که کاسه میرود دست بدست

۷۴

عاشق نتواند نفسی بے غم زیست
بے یار و دیار اگر بود خود غم نیست
خوش آنکه بیک کرشمه جان کرد نثار
هجران و وصال را نداند که چیست

۷۵

آنی کز جانم آرزوی تو نرفت
از دل هوس روی نکوی تو نرفت
از کوی تو هر که رفت دل را بگذاشت
کس با دل خویشتن ز کوی تو نرفت

۷۶

یار آمد و گفت خسته بیدار دلست
دایم با امید بسته بیدار دلست
ما را بشکستگان نظرها باشد
ما را خواهی شکسته بیدار دلست

۷۷

ما دل ز غمت شکسته داریم ای دوست
از غیر تو دیده بسته داریم ای دوست
گفتی که بدل شکستگان نزدیکم
ما نیز دل شکسته داریم ای دوست

۷۸

راه تو بهر روش که پویند خوشست
کوی تو بهر جهت که جویند خوشست
روی تو بهر دیده که بینند نکوست
ذکر تو بهر صفت که گویند خوشست

۷۹

عشق آمد و خاک محنتم بر سر ریخت
زان برق بلا بخرمنم اخگر ریخت
خون در دل و ریشهٔ تنم سوخت چنان
کز دیده بجای اشک خاکستر ریخت

۸۰

ای دوست ای دوست ای دوست ای دوست
جور تو از آن کشیم که روی تو نکوست
مردم گویند بهشت خواهی یا دوست
ای بیخبران بهشت با دوست نکوست

۸۱

پرسید ز من کسی که جانانِ تو کیست
گفتم که فلان کس است مقصودِ تو چیست
بنشست بهانهای های بر من بگریست
کز دست چنین کسی چسان خواهی زیست

۸۲

عصیانِ خلائق ارچه صحرا صحراست
در پیشِ عنایتِ تو یک برگ گیاست
هر چند گناه ماست کشتی کشتی
غم نیست که رحمتِ تو دریا دریاست

۸۳

چون حاصلِ عمرِ تو فریبی و دمی است
زو داد مکن گرت بهر دم ستمی است
مغرور مشو بخود که اصلِ من و تو
گردی و شراری و نسیمی و نمی است

۸۴

از گل طبقی نهاده کین روی منست
وز مشکِ ختن کشیده کین موی منست
صد نافه بباد داده کین بوی منست
آتش بجهان زده کین خوی منست

۸۵

دائم نه لوای عشرت افراشتنی است
پیوسته نه تخمِ خرمی کاشتنی است
این داشتنیها همه بگذاشتنی است
جز روئی که نگهداشتنی است

۸۶

از بارِ گنه شد تنِ مسکینم پست
یارب چه شود اگر بگیری دست
گر در عملم آنچه ترا شاید نیست
اندر کرمت آنچه مرا باید هست

۸۷

ایزد که جهان بقبضهٔ قدرت اوست
داد است ترا دو چیز کان هر دو نکوست
هم سیرت آنکه دوست داری همه کس
هم صورت آنکه کس ترا دارد دوست

۸۸

شیرین دهنی که از لبش جان می ریخت
کفرش ز سر زلف پریشان می ریخت
گر شیخ بکفر زلف او ره می برد
خاک رهِ بت بر سر ایمان می ریخت

۸۹

آن آتش سوزنده که عشقش لقبست
در پیکر کفر و دین چو سوزنده تبست
ایمان فکر و کیش محبت دگر است
پیغمبرِ عشق نه عجم نه عرب است

۹۰

در عالم اگر فلک اگر ماه و خور است
از بادهٔ هستی تو پیمانه خور است
فارغ ز جهانی و جهان غیر تو نیست
بیرون ز مکانی و مکان از تو پر است

۹۱

نردیست جهان که بردنش باختن است
نرادی او ز نقش کم ساختن است
دنیا بمثال کعبتینِ نرد است
برداشتنش برای انداختن است

۹۲

دردا که درین سوز و گدازم کس نیست
همراه درین راه درازم کس نیست
در قعر دلم جواهر راز بسی است
اما چه کنم محرم رازم کس نیست

۹۳

هان تا تو نه بندی بهرِ اعاتش پشت
کو با گل نرم پرورد خارِ درشت
هان تا نشوی غرّه بدریاے کرم
کو بر لبِ بحر تشنه بسیار بکشت

۹۴

شد گیسوے عنبرین عنبر بسا
از طرفِ بنا گوش سمن سیمایت
افتاده بپاے تو بزاری بگفت
سر تا پایم فدائے سر تا پایت

۹۵

اے خالق خلق رہنمائی بفرست
وے رازق رزق در کشائی بفرست
کارِ من بیچاره گره در گره است
رحمے بکن و گره کشائی بفرست

۹۶

دنیا بجوے وفا ندارد اے دوست
ہر لحظه ہزار مغز سرگشتۂ اوست
می داں که خدائے دشمنش می دارد
گر دشمنِ حق نئی چرا داری دوست

۹۷

گردوں کمرے ز عمر فرسودۂ ماست
دریا اثرے ز اشک آلودۂ ماست
دوزخ شررے ز رنج بیہودۂ ماست
فردوس دمی ز وقت آسودۂ ماست

۹۸

از کار کسے قرار می باید ہست
وین یار که در کنار می باید ہست
ہجرے که ز ہیچ کار می ناید ہست
وصلے که چو جاں بکار می باید ہست

۹۹

کبریست درین وہم کہ پنہانی نیست
برداشتنِ سرم بآسانی نیست
ایمانش ہزار دفعہ تلقین کردم
این کافر را سرِ مسلمانی نیست

۱۰۰

آن روز کہ آتشِ محبت افروخت
عاشق روشِ عشق ز معشوق آموخت
از جانبِ دوست سر زد این سوز و گداز
تا در نگرفت شمع پروانہ نسوخت

۱۰۱

می رفتم و خونِ دل براہم می ریخت
دوزخ دوزخ شرر ز آہم می ریخت
من آمدم از شوق بر گلشنِ کون
دامن دامن گل از کنارم می ریخت

۱۰۲

از بادِ صبا دلم چو بوئے تو گرفت
بگذاشت مرا و جستجوئے تو گرفت
اکنون ز منش ہیچ نمی آید یاد
بوئے تو گرفتہ بود خوئے تو گرفت

۱۰۳

ہر چند آدمی تلک بصیرت خوست
بدگر نبود بدشمنِ خود نیکوست
دیوانۂ دل نیست کین عادتِ اوست
کو دشمنِ جانِ خویش میدارد دوست

۱۰۴

دل طفلک خاک بیز غربال بدست
میزد بدو دست و روئے خود را بخست
میگفت بہائے ہائے افسوس و دریغ
ریگے بہ نیافتیم و غربال شکست

١٠٥

اندر همه دشتِ خاوران سنگی نیست
کش با من و روزگارِ من جنگی نیست
با لطف و نوازشِ وصالِ تو مرا
در دادنِ صد هزار جان ننگی نیست

١٠٦

سرتاسر دشتِ خاوران سنگی نیست
کز خونِ دل و دیده بر آن رنگی نیست
در هیچ زمین و هیچ فرسنگی نیست
کز دستِ غمت نشسته دلتنگی نیست

١٠٧

تیرے ز کمان خانهٔ ابروئے تو جست
دل پر تو وصل را خیالی می بست
خوش خوش ز دلم گذشت و میگفت بناز
با پہلوئے چون توئی نخواہیم نشست

١٠٨

صد شکر که گلشنِ شفا گشت تنت
صحتِ گلِ عیش ریخت در پیرہنت
تب را بغلط در تنت افتاد گداز
مِنّت که عرق شد و چکید از بدنت

١٠٩

پیہ در گاو است و گاو در کہسار است
ماہی سر شیبی بدریا بار است
بز در کوہست و بوز در بلغار است
زہِ کردن این کمان بسی دشوار است

١١٠

آن یار که عہد دوستداری بشکست
میرفت و منش گرفته دامن در دست
میگفت که بعد ازین بخواب ہم بینی
پنداشت که بعد ازین مرا خوابی ہست

۱۱۱

مجنون تو کوہ را ز صحرا نشناخت
دیوانۂ عشق تو سر از پا نشناخت
ہر کس بہ تو رہ یافت ز خود گم گردید
آنکس کہ ترا شناخت خود را نشناخت

۱۱۲

گر کار تو نیکوست بہ تدبیر تو نیست
ور نیز بد است ہم ز تقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیشہ کن و شاد بزی
چون نیک و بد جہان بتقدیر تو نیست

(ج)

۱۱۳

غازی کہ پئے شہادت اندر تگ و پوست
غافل کہ شہید عشق فاضل تر ازوست
فردائے قیامت این بدان کے ماند
آن کشتۂ دشمن است این کشتۂ دوست

۱۱۴

اے در تو عیانہا و نہانہا ہمہ ہیچ
پندار یقین ہا و گمانہا ہمہ ہیچ
از ذات تو مطلقاً نشان نتوان داد
کانجا کہ توئی بود نشانہا ہمہ ہیچ

(ح)

۱۱۵

اے با رخت انوار مہ و خور ہمہ ہیچ
با لعل تو سلسبیل و کوثر ہمہ ہیچ
بودم ہمہ بین چو تیز بین شد چشم
دیدم کہ ہمہ توئی و دیگر ہمہ ہیچ

۱۱۶

رخسارۂ من تازہ گل گلشن روح
نازک بود آن قدر کہ ہر شام و صبوح
نزدیک بہ بدہ گر خیالش لرزد
از سایۂ خار دیدہ گردد مجروح

(۹)

۱۱۷

در وصل ز اندیشهٔ دوری فریاد
در هجر ز درد ناصبوری فریاد
افسوس ز محرومی دیدار افسوس
فریاد ز درد ناصبوری فریاد

۱۱۸

دل از نظر تو جاودانی گردد
غم با الم تو شادمانی گردد
گر باد بدوزخ برد از کوی تو خاک
آتش همه آب زندگانی گردد

۱۱۹

طامع سر عافیت فروشی دارد
همت هوس پلاس پوشی دارد
اینجا که بیک سوال بخشند دو کون
استغنایم سر خموشی دارد

۱۲۰

این گنبد گبر از کجا پیدا شد
این صورت قبر از کجا پیدا شد
خورشید مرا ز چشم من پنهان کرد
این لکهٔ ابر از کجا پیدا شد

۱۲۱

آن دشمن دوست بود دیدی که چه کرد
تا اینکه بغور او رسیدی که چه کرد
می گفت همان کنم که خواهد دل تو
دیدی که چه میگفت شنیدی که چه کرد

۱۲۲

زان خوبتری که کس خیال تو کند
یا همچو منی فکر حال تو کند
شاید که بآفرینش خود نازد
ایزد که تماشای جمال تو کند

۱۲۳

عاشق که تواضع ننماید چه کند
شبها که بکوی تو نیاید چه کند
گر بوسه دهد زلف ترا رنجه مشو
دیوانه که زنجیر بخوید چه کند

۱۲۴

مردانِ خدا ز خاکدانِ دگرند
مرغانِ هوا ز آشیانِ دگرند
منگر تو ازین چشم بدیشان کایشان
فارغ ز دو کون در مکانِ دگرند

۱۲۵

زان پیش که طاق چرخ اعلا زده اند
وین بارگه سپهر مینا زده اند
ما در عدم آبادِ ازل خوش خفته
بی ما رقمِ عشق تو بر ما زده اند

۱۲۶

ای باد بخاکِ مصطفایت سوگند
باران به علیِ مرتضایت سوگند
افتاده بگریه خلق بس کن بس کن
دریا به شهیدِ کربلایت سوگند

۱۲۷

اوّل آنکه دلم عشق نگارم بربود
همسایه من ز نالهٔ من نغنود
اکنون کم شد چو ناله و دم بفزود
آتش چو همه گرفت کم گردد دود

۱۲۸

اوّل رخ خود بما بنابایست نمود
تا آتشِ ما جائی دگر گردد دود
اکنون که نمودی و ربودی دلِ ما
ناچار ترا ولبسر باید بود

۱۲۹

هرگز دلم از یادِ تو غافل نشود
گر جاں برود مهرِ تو از دل نرود
افتاده ز روئے تو در آئینهٔ دل
عکسے که به هیچ وجه زائل نشود

۱۳۰

پیریم و لے عشق چو دمساز آید
هنگام نشاط و طرب ناز آید
از زلف رسائے او کمندے فگنیم
بر گردنِ عمرِ رفته تا باز آید

۱۳۱

در باغ روم کوئے توام یاد آید
بر گل نگرم روئے توام یاد آید
در سایهٔ سرو اگر دمے بنشینم
سروِ قدِ دلجوئے توام یاد آید

۱۳۲

من صرفه برم که بر صفم اعدا زد
مشتے خاشاک لطمه بر دریا زد
ما تیغ برهنه ایم در دستِ قضا
شد کشته هر آنکه خویش را بر ما زد

۱۳۳

دلبر دلِ خسته رائگاں میخواهد
بفرستم گر دلش چناں می خواهد
وانگه بنظارهٔ دیده بر ره بنهم
تا مژده که آورد که جان میخواهد

۱۳۴

اے خواجه ز فکرِ گور غم می باید
اندر دل و دیده سوز و نم می باید
صد وقت برائے کارِ دنیاداری
یک وقت بفکرِ گور هم می باید

۱۳۵

حوران بنظارهٔ نگارم صف زد
رضوان ز تعجب کف خود بر کف زد
آن خال سیه بر آن رخان مطرف زد
ابدال ز بیم چنگ در مصحف زد

۱۳۶

جائیکه تو باشی اثر غم نبود
آنجا که نباشی دل خرم نبود
آن را که ز فرقت تو یک دم نبود
شادیش ز زمین و آسمان کم نبود

۱۳۷

خلقان تو ای جلال گوناگونند
گاهی چو الف راست گهی چو نونند
در حضرت اجلال خیال مجنون
کز خاطر و فهم آدمی بیرونند

۱۳۸

انواع عطا گرچه خدا می بخشد
هر اسم عطیه جدا می بخشد
در هر آنی حقیقت عالم را
یک اسم فنا یکی بقا می بخشد

۱۳۹

یارم همه نیش بر سر نیش زند
گویم که مزن ستیزه را بیش زند
چون در دل من مقام دارد شب و روز
می ترسم ازانکه نیش بر خویش زند

۱۴۰

هر چند که جان عارف آگاه بود
کی در حرم قدس تواش راه بود
دست همه اهل کشف و ارباب شهود
از دامن ادراک تو کوتاه بود

۱۴۱

دل خسته و سینه چاک می باید شد
وز ہستیٔ خویش پاک می باید شد
آں بہ کہ بہ خود پاک شویم اوّل کار
چوں آخر کار خاک می باید شد

۱۴۲

عاشق چو شوی تیغ بسر باید خورد
زہرے کہ رسد ہمچو شکر باید خورد
ہر چند ترا بر جگر آبے نبود
دریا دریا خونِ جگر باید خورد

۱۴۳

نقّاش اگر ز موئے پرکار کند
نقشِ دہنِ تنگِ تو دشوار کند
آں تنگی و نازکی کہ دارد دہنت
ترسم کہ نفس لبِ ترا انکار کند

۱۴۴

ہر کوئے تو ہر کہ را سروکار کند
از سجدۂ دیر و کعبہ بیزار فتد
گر زلف تو در کعبہ فشاند دامن
اسلام بدست و پائے زنّار فتد

۱۴۵

آنرا کہ حدیثِ عشق در دل گردد
باید کہ ز تیغِ عشق بسمل گردد
از خاک طپاں رخ آغشتہ بخوں
برخیزد و گردِ سرِ قاتل گردد

۱۴۶

درویشانند ہر چہ ہست ایشانند
در صفحۂ یار در صفِ پیشانند
خواہی کہ ہمیں وجود زر گردانی
با ایشاں باش کیمیا ایشانند

۱۴۷

زان نالہ کہ در بستر غم دوشم بود
غمہائے جہان جملہ فراموشم بود
یاران ہمہ دردِ من شنیدند ولے
یارے کہ در او کرد اثر گوشم بود

۱۴۸

آورد صبا گلے ز گلزار امید
یا روح قدس اشہپری افگند سفید
یا کرد عیان عاشق ورقے خورشید
یا نامۂ یار ہست کہ آورد نوید

۱۴۹

دی وقت سماع بوئے دلدار برد
ما را بسر اپردۂ اسرار برد
این مرتبۂ مرکب مر روح ترا است
بردارد و خوش بعالم یار برد

۱۵۰

اے رہ ز حسد ز پیش بیرون نشود
خود بیناں را معرفت افزون نشود
آن فقر کہ مصطفیٰ بران فخر آورد
آنجا نرسی تا جگرت خون نشود

۱۵۱

دل صافی کن کہ حق بدل می نگرد
دلہائے پراگندہ بیک جو نخرد
اے ہر کہ کند صاف دل از بہر خدا
گوئے از ہمہ مردم عالم ببرد

۱۵۲

در سلسلۂ عشق تو جان خواہم داد
در عشق تو ترک خانمان خواہم داد
رمزے کہ تو را بینم اے عمر عزیز
آن روز یقین بدان کہ جان خواہم داد

۱۵۳

رفتم بکلیسای ترسا و یهود
ترسا و یهود جملگی رو بتو بود
بر یادِ وصالِ تو به بتخانه شدم
تسبیحِ بتان زمزمهٔ عشقِ تو بود

۱۵۴

گر عشق دلِ مرا خریدار افتد
کاری بکنم که پرده از کار افتد
سجادهٔ پرهیز چنان افشانم
کز هر تاری هزار زنار افتد

۱۵۵

آن رشته که بر لعلِ لبت سوده شود
وز نوشِ دهانِ تنگ آلوده شود
خواهم که بدین سینهٔ چاکم دوزی
شاید که ز غمهای تو آسوده شود

۱۵۶

گر عدل کنی صبرِ جهانت خوانند
ور ظلم کنی سگِ عوانت خوانند
چشمِ خردت باز کن و نیک ببین
تا زین دو کدام به که آنت خوانند

۱۵۷

آنها که ز معبود خبر یافته اند
از جملهٔ کائنات سر تافته اند
در یوزه همی کنند مردان ز نظر
مردان همه از قربِ نظر یافته اند

۱۵۸

از درگه نقش کوه و هامون بستند
ترکیب سهی قدانِ موزون بستند
پابسته بزنجیرِ جنون من بودم
مردم سخنی بپای مجنون بستند

۱۵۹

تا مرد بہ تیغ عشق بے سر نشود
اندر رہ عشق و عاشقی سر نشود
ہم یار طلب کنی و ہم سر خواہی
آسے خواہی و لے میسر نشود

۱۶۰

صوفی بسماع سر ازاں افشاند
تا آتش خویشتن دمی بنشاند
عاقل داند کہ دایۂ گہوارۂ طفل
از بہر سکون طفل مے جنباند

۱۶۱

گفتی کہ شب آیم ار چہ بیگاہ شود
شاید کہ زبان خلق کوتاہ شود
ہر خفتہ کجا نہاں توانی کردن
کز بوئے خوشت تو مردہ آگاہ شود

۱۶۲

بخشائے برآنکہ جز تو یارش نبود
جز خوردن اندوہ تو کارش نبود
در عشق بالیقین نباشد کہ دمے
ہم با تو و ہم بے تو قرارش نبود

۱۶۳

گویند کہ محتسب کمانے نبرد
این پردۂ تو پیش جہانے ندرد
گویم کہ ازین شراب اگر محتسب است
دریا بد و قطرۂ بجائے بخرد

۱۶۴

شب خیز کہ عاشقاں بشب راز کنند
گرد در و بام دوست پرواز کنند
ہر جا کہ درے بود بشب بر بندند
الا در دوست را کہ شب باز کنند

۱۶۵

از شبنم عشق خاکِ آدم گل شد
شورے بر خاست فتنہ حاصل شد
سر نشترِ عشق بر رگِ روح رسید
یک قطرۂ خون چکید نامش دل شد

۱۶۶

در عشقِ تو گاہ بت پرستم گویند
گہ رند و خراباتی و مستم گویند
اینہا ہمہ از بہر شکستم گویند
من شاد بآنکہ ہر چہ ہستم گویند

۱۶۷

نے دیدہ بود کہ جستجویش نکند
نے کام و زبان کہ گفتگویش نکند
ہر دل کہ درو بوئے وفائے نکند
گر پیشِ سگ افگند بویش نکند

۱۶۸

آساں گلِ باغ مدعا نتواں چید
بی سرزنشِ خار جفا نتواں چید
بشگفتہ گلِ مراد بر شاخ امید
تا سر ننہی بزیر پا نتواں چید

۱۶۹

آں روز کہ نور بر ثریا بستند
وین منطقہ بر میانِ جوزا بستند
در گلشنِ عدم بسانِ آتش بر شمع
عشقت بہزار رشتہ با ما بستند

۱۷۰

در دوزخم ار زلفِ تو در چنگ آید
از حالِ بہشتیان مرا ننگ آید
گر بے تو بصحرائے بہشتم خوانند
صحرائے بہشت در دلم تنگ آید

۱۷۱

در مدرسه اسباب عمل می بخشند
در میکده لذت ازل می بخشند
آنجا که بنا خانهٔ رندانست
سرمایهٔ ایمان تبدل می بخشند

۱۷۲

هوشم نه موافقان خویشان بردند
این کجکلهان موئے پریشان بردند
گویند چرا تو دل بدیشان دادی
واللہ که من ندادم ایشان بردند

۱۷۳

عاشق همه دم فکر غم دوست کند
معشوق کرشمه که نیکوست کند
ما جرم و گنه کنیم و او لطف و کرم
هر کس چیزے که لائق اوست کند

۱۷۴

از لطف تو هیچ بنده نومید نشد
مقبول تو جز مقبل جاوید نشد
مهرت بکدام ذره پیوست دمے
کان ذره به از هزار خورشید نشد

۱۷۵

شادم بدمے که آرزویت گذرد
خوشدل بجبینے که زرویت گذرد
نازم بدو چشمے که بسویت گذرد
بوسم کف پائے که بکویت گذرد

۱۷۶

ما را نبود دلے که خرم گردد
خود بر سر کوئے ما طرب کم گردد
گر شادی عالمی بما روئے دهد
چون بر سر کوئے ما رسد غم گردد

۱۷۷

در چنگِ غمِ تو دل تمرّدے نکند
پیشِ تو فغان و نالہ سودے نکند
نالیم بسے نالہ کہ آگہ نشوی
سوزیم بآتشے کہ دودے نکند

۱۷۸

قدرت قدِ من ز بارِ محنت خم کرد
چشمت چشمم ز چشمہا پُر نم کرد
خالت حالم چو روزِ من تیرہ نمود
زلفت کارم چو کارِ خود درہم کرد

۱۷۹

از دفترِ عشق ہر کہ فردے دارد
اشکِ گلگون و چہرہ زردے دارد
برگردے شود کہ سوز نیست درو
قربانِ دلے روم کہ دردے دارد

۱۸۰

گر دشمنِ مرداں ہمگی حرق شود
ہم برق صفت بجو نشستن برق شود
گر سنگ مثل درونِ دریا برود
دریا نشود پلید سنگ غرق شود

۱۸۱

با علم اگر عمل برابر گردد
کامِ دو جہاں ترا میسّر گردد
مغرور مشو بحو کہ نحو اندی ورقے
زاں روز حذر کن کہ ورق برگردد

۱۸۲

مرداں تو دل بمہر گردوں ننہند
لب بر لبِ ایں کاسۂ پُر خوں ننہند
در دائرہ لالہ فاچوں پرکار
گر سر بنہند پائے بیروں ننہند

۸۳

ز اوّل رہِ عشق تو مرا سہل نمود
پنداشت کہ رسد بمنزلِ وصل تو زود
گامے دو سہ رفت و راه را دریا دید
چون پائے درون نہادم موجش بر بود

۱۸۴

گر پنہان کرد عیب و گر پیدا کرد
منّت دارم ازو کہ بس برجا کرد
تاجِ سرِ من خاکِ کفِ پائے کسی است
کو چشم مرا بعیبِ من بینا کرد

۱۸۵

کامل ز یکے ہنر دہ و صد بیند
ناقص ہمہ جا معائبِ خود بیند
خلق آئینۂ چشم و دلِ یکدگر اند
در آئینہ نیک نیک و بد بد بیند

۸۶

گلزارِ وفا زخارِ من مے روید
اخلاص ز رہگذارِ من مے روید
در فکرِ تو دوش سر بزانو بودم
امروز گل از کنارِ من مے روید

۱۸۶

در دل ہمہ شرک روئے بر خاک چہ سود
با نفسِ پلید جامۂ پاک چہ سود
زہر است گناه و توبہ تریاکِ وے است
چون زہر بجان رسید تریاک چہ سود

۱۸۸

خرّم دل آنکہ از ستم آه نکرد
کس را ز درونِ خویش آگاه نکرد
چون شمع ز نورِ دل سراپا بگداخت
وز دامنِ شعلہ دست کوتاه نکرد

۱۸۹

تا دولت عشق تو در گوشم شد
عقل و خرد و هوش فراموشم شد
تا یک ورق از عشق تو از بر کردم
سی صد ورق از علم فراموشم شد

۱۹۰

گوشم چو حدیث درد چشم تو شنید
فی الحال قلم خون شد و از دیده چکید
چشم تو نکو شود بمن چون نگری
تا کور شود هر آنکه نتواند دید

۱۹۱

یک نیم رخت الست منکم بعید
یک نیم دگر ان عذابی لشدید
بر گرد رخت نوشته یحیی و یمیت
من مات من العشق فقد مات شهید

۱۹۲

دردا که همی روی تیره باید کرد
وین مفرش عاشقی دوته باید کرد
بر طاعت خیر خود نباید نگریست
بر رحمت و فضل او نگه باید کرد

۱۹۳

آن وقت که این انجم و افلاک نبود
وین آب و هوا و آتش و خاک نبود
اسرار یگانگی سبق میگفتم
وین قالب این نواد ادراک نبود

۱۹۴

ای عشق به درد تو بسی می باید
صید تو ز من قوی تری می باید
من مرغ به یک شعله کبابم بگذار
کاین آتش را سمندری می باید

۱۹۵

گفتم چشمم گفت بره‌اش می‌دار
گفتم جگرم گفت پر آهش می‌دار
گفتم که دلم گفت چه داری در دل
گفتم غم تو گفت نگاهش می‌دار

۱۹۶

یارب بگشا گره ز کار من زار
رحمی که ز خلق عاجزم در همه کار
جز درگه تو کسی ندارم درگاهی
محرومم ازین در مکنم ای غفار

۱۹۷

یارب به دو نور دیدهٔ پیغمبر
یارب به دو شمع دودمان حیدر
برحال من از عین عنایت بنگر
دارم نظری آنکه نیفتم ز نظر

۱۹۸

در بزم تو ای شوخ منم زار اسیر
در کشتن من هیچ نداری تقصیر (کذا)
با غیر سخن کنی که از رشک بسوز
سویم نکنی نظر که از غصه بمیر

۱۹۹

گر دور فتادم از وصالت بضرور
دارد دلم از یاد تو صد نوع حضور
خاصیت سایهٔ تو دارم که مدام
نزدیک توام اگرچه می‌افتم دور

۲۰۰

خورشید چو بر فلک زند رایت نور
در پرتو آن خیره شود دیده ز نور
وآندم که کند ز پرده‌ها ظهور
فالناظر یحتجب من غیر قصور

۲۰۱

ای فضل تو دستگیر من دستم گیر
سیر آمده ام ز خویشتن دستم گیر
تا چند کنم توبه و تا کی شکنم
ای توبه ده توبه شکن دستم گیر

۲۰۲

یارب در دل به غیر خود جا مگذار
در دیده من گرد فنا مگذار
گفتم گفتم ز من نمی آید هیچ
رحمی رحمی مرا به من وا مگذار

۲۰۳

لذاتِ جهاں چشیده باشی همه عمر
با یارِ خود آرمیده باشی همه عمر
هم آخر عمر رحلت باید کرد
خوابی باشد که دیده باشی همه عمر

۲۰۴

هر دُر که ز بحر اشکم افتد بکنار
در رشته جاں خود کشم گوهر وار
گیرم بکفش چو سبحه در فرقت یار
یعنی که نمی زنم نفس جز بشمار

۲۰۵

هر لقمه که بر خوانِ عوان است مخور
گر نفس تو را راحتِ جان است مخور
گر نفس تو را عسل نماید بمثل
آن خونِ دلِ پیره زنان است مخور

۲۰۶

ناقوس نواز گر ز من دارد عار
سجاده نشین اگر ز من کرده کنار
من نیز به غم هر دو انداخته ام
تسبیح در آتش اندر زنار

۲۰۷

با یار موافق آشنائی خوشتر
وز همدم بیوفا جدائی خوشتر
چون سلطنت زمانه بگذاشتنی است
پیوند بملک بینوائی خوشتر

۲۰۸

بدرقهٔ راه تو خدا باد درین خجسته سفر
هزار نصرت و شادی هزار فتح و ظفر
بحرمت سه محمد بحق چار علی
بدو حسن و حسین و بموسی و جعفر

۲۰۹

تا چند حدیث قامت و زلف نگار
تا کی باشی طالب بوس و کنار
گر زانکه نئی دروغ زن عاشق وار
در عشق چو او هزار چون او بگذار

۲۱۰

آگاه بزی ای دل و آگاه بمیر
چون طالب منزلی تو در راه بمیر
عشق ست لباس زندگانی ورنه
زینسان که توئی خواه بزی خواه بمیر

۲۱۱

مجنون و پریشان توام دستم گیر
سرگشته و حیران توام دستم گیر
هر بی سر و پا چو دستگیری دارد
من بی سر و سامان توام دستم گیر

۲۱۲

دل خسته و دل فگار و مژگان خونریز
رفتم بدر یار آن مه مهرانگیز
من جای نکرده گرم گردون بستیز
زد بانگ که هان چند نشینی برخیز

۲۱۳

من بودم و دوش آن بت بنده نواز
از من همه لابه بود ازو همه ناز
شب رفت و حدیث ما بپایان نرسید
شب را چه گنه حدیث ما بود دراز

۲۱۴

در هر سحری با تو همی گویم راز
بر درگه تو همی کنم عرض نیاز
بی منت بندگانت ای بنده نواز
کار من بیچاره سرگشته بساز

۲۱۵

چندی بجوانی ار پذیری دو سه روز
تا پیشتر از مرگ بمیری دو سه روز
دنیا زن پیر است چه باشد ار تو
با پیره زنی انس نگیری دو سه روز

۲۱۶

دل جز ره عشق تو نپوید هرگز
جز محنت و درد تو نجوید هرگز
صحرای دلم عشق تو شورستان کرد
تا مهر کسی در آن نروید هرگز

۲۱۷

تا روی ترا بدیدم ای شمع طراز
نه کار کنم نه روزه دارم نه نماز
چون با تو بوم مجاز من جمله نماز
چون بی تو بوم نماز من جمله مجاز

۲۱۸

ای جمله بیکسان عالم را کس
یک جو کرمت تمام عالم را بس
من بیکسم و تو بیکسان را یاری
یا رب تو بفریاد من بیکس رس

٢١٩

شاہا ز دعائے مرد آگاہ بترس
وز سوزِ دل و آہِ سحرگاہ بترس
بر لشکر و بر سپاہِ خود غرّہ مشو
از آمدنِ سیلِ بناگاہ بترس

٢٢٠

نوروز شد و جہان بر آوردہ نفس
حاصل ز بہارِ عمر ما را غم و بس
از قافلۂ بہار نامد آواز
تا لالہ بباغ سرنگون ساخت جرس

٢٢١

در دل درد یست از تو پنہان کہ مپرس
تنگ آمدہ چندان دلم از جان کہ مپرس
با این ہمہ حال درچنین تنگدلی
جا کردہ محبتِ تو چندان کہ مپرس

٢٢٢

اے آئینۂ ذاتِ تو ذاتِ ہمہ کس
مرآتِ صفاتِ تو صفاتِ ہمہ کس
ضامن شدہ ام از بہرِ نجاتِ ہمہ کس
بر من بنویس سیّئاتِ ہمہ کس

٢٢٣

اللہ بفریادِ منِ بیکس رس
لطف و کرمت یارِ منِ بیکس رس
ہر کس بکسے و حضرتے می نازد
جز حضرتِ تو ندارد این بیکس کس

٢٢٤

شاہی طلبی برو گدائے ہمہ باش
بیگانہ ز خویش و آشنائے ہمہ باش
خواہی کہ ترا چو تاج بر سر دارند
دستِ ہمہ گیر و خاکِ پائے ہمہ باش

۲۲۵

تا در نزنی بهر چه داری آتش
هرگز نشود حقیقت حال تو خوش
ما را خواهی خطی بعالم درکش
کاندر یک دل دو دوستی ناید خوش

۲۲۶

در میدان با سپر و ترکش باش
مپیچ بخود و مکش بما سرکش باش
گو خواه زمانه آب و خواه آتش باش
تو شاد بزی و در میانه خوش باش

۲۲۷

چون ذات تو منتفی بود ای صاحب هُش
از نسبت افعال بخود باش خمش
شیرین مثلی شنو مکن روی ترش
ثَبِّتْ لِلْعَرْشِ اَوَّلًا ثُمَّ انْقُشْ

۲۲۸

سودای تو ام در جنون میزد دوش
دریای دو دیده موج خون میزد دوش
در نیم شبی خیل خیال تو رسید
ور نه جانم خیمه برون میزد دوش

۲۲۹

در خانهٔ خود نشسته بودم دلریش
وز بار گنه فگنده بودم سر پیش
آواز آمد که غم مخور ای درویش
تو در خور خود کنی ما در خور خویش

۲۳۰

آتش بدو دست خویش در خرمن خویش
خود بر زده ام چه نالم از دشمن خویش
کس دشمن من نیست منم دشمن خویش
ای وای من و دست من و دامن خویش

۲۳۱

پیوسته مرا ز خالق جسم و عرض
حقا که همین بود و همین است غرض
کان جسم لطیف را بخلوتگه ناز
فارغ بینم همیشه ز آسیب و مرض

۲۳۲

ای بر سر حرف این و آن نازده خط
پندار دوئی دلیل بعد است بخط
در جملهٔ کائنات بی سهو و غلط
یک عین محب دان و یکذات فقط

۲۳۳

گشتی بوقوف بر مواقف قانع
شد قصد مقاصدت ز مقصد مانع
هرگز نشود تا بکسی کشف حجب
انوار حقیقت از مطالع طالع

۲۳۴

بر عود دلم نواخت یک زمزمه عشق
زان زمزمه ام ز پای تا سر همه عشق
حقا که بعهدها نیایم بیرون
از عهدهٔ حق گذاری یک دمه عشق

۲۳۵

کی باشد کی لباس هستی شده شق
تابان گشته جمال وجه مطلق
دل در سطوات نور او مستهلک
جان در غلبات شوق او مستغرق

۲۳۶

ما را شده است رسم و آئین همه عشق
بستر همه محنت است و بالین همه عشق
سبحان الله رخی و چندین همه حسن
انا لله دلی و چندین همه عشق

(ک)

۲۳۷

دامانِ غنائے عشق پاک آمد پاک
زآلودگیِ نیاز با مشتے خاک
چوں جلوہ گر و نظارگی جملہ خود است
گر ما و تو درمیاں نباشیم چہ باک

۲۳۸

خلقاں ہمہ بردرگہِ خالقِ پاک
ہستند پے قطرۂ آبے غمناک
سقائے سحاب را بفرما از لطف
تا آب زند بر سرِ ایں مشتے خاک

۲۳۹

حق تعالیٰ کہ مالک الملک است
لَیْسَ فِی الْمُلْکِ غَیْرُہٗ مَالِکٌ
[illegible]
اِنَّہٗ قَادِرٌ عَلٰی ذٰلِکَ

۲۴۰

یَا مَنْ بِکَ حَاجَتِیْ وَ رُوْحِیْ بِیَدَیْکَ
عَنْ غَیْرِکَ اَعْرَضْتُ وَ اَقْبَلْتُ اِلَیْکَ
مَا لِیْ عَمَلٌ صَالِحٌ اَسْتَظْهِرُ بِہٖ
قَدْ جِئْتُکَ رَاجِیًا تَوَکَّلْتُ عَلَیْکَ

(گ)

۲۴۱

دستے کہ زدی بناز در زلفِ تو چنگ
چشمے کہ ز دیدنت دل [illegible]
آں چشم ببست بے توام چہرہ بجوں
ایں دست بکوفت بے توام سینہ بسنگ

۲۴۲

بر چہرہ ندارم ز مسلمانی رنگ
دارد بر من شرف سگِ اہلِ فرنگ
آں روسیہم کہ باشد از بودنِ من
دوزخ را ننگ و اہلِ دوزخ را ننگ

۲۴۳

تا شیر بُدم شکارِ من بود پلنگ
پیروز شدم بهر چه کردم آهنگ
تا عشق ترا ببر درآوردم تنگ
از بیشه برون کرد مرا روبهٔ لنگ

۲۴۴

سرمست بدشت خاوران لاله قبول
چون قطرهٔ اشک عاشقان در مه سال
بنموده چو حسن دوست از پرده جمال
چون صورت حال من شدش صورت حال

۲۴۵

در باغ کجا روم که نالد بلبل
بی تو چه کنم جلوهٔ سرو و سنبل
با قد تو هست آنچه میدارد سرو
با روی تو هست آنچه میدارد گل

۲۴۶

ای چارده ساله مه که در حسن و جمال
همچون مه چارده رسیدی بکمال
یارب نرسد بحسنت آسیب زوال
در چارده سالگی بمانی صد سال

۲۴۷

ای عهد تو عهد دوستان بیدل
از عهد تو کس نخیزد از بهر تو دل
ای یک شبه همچو شمع و یک روزه چو گل
[illegible]

۲۴۸

گر با غم عشق سازگار آید دل
بر مرکب آرزو سوار آید دل
گر دل نبود کجا وطن سازد عشق
ور عشق نباشد بچه کار آید دل

۲۴۹

با خود بودن وصل تو گشودن مشکل
دل را بفراغ آزمودن مشکل
مشکل حالی و طرفه مشکل حالی
بودن مشکل با تو نه بودن مشکل

۲۵۰

هر نعت که از قبیل خیر است و کمال
باشد ز نعوت ذات پاک متعال
هر وصف که در حساب شر است و وبال
دارد بقصور قابلیات مآل

۲۵۱

هر جا که وجود کرده سیر است ای دل
میدان بیقین که محض خیر است ای دل
هر شر ز عدم بود عدم غیر وجود
پس شر ز همه مقتضای غیر است ای دل

۲۵۲

شیدای ترا روح مقدس منزل
سودای ترا عقل مجرد محمل
سیاح جهان معرفت یعنی دل
در بحر غمت دست بسر پای بگل

۲۵۳

پرسید یکی منزل آن مهر گسل
گفتم که دل منست او را منزل
گفتا که دلت کجاست گفتم بر او
پرسید که او کجاست گفتم در دل

۲۵۴

آزرده ترم گرچه کم آزار ترم
بی یار ترم گرچه وفادار ترم
با هر که وفا و مهر بیشش کردم
سبحان الله بچشم او خوار ترم

۲۵۵

گر دستِ تضرّع بدعا بر دارم
پیچ و بنِ کوه ها ز جا بر دارم
لیکن ز تفضلاتِ معبودِ احد
فاصبر صبراً جمیلاً از بر دارم

۲۵۶

مشهود و خفی چو گنجِ دقیانوسم
پیدا و نهان چو شمع در فانوسم
القصه درین چمن چو بیدِ مجنون
می بالم و در ترقیِ معکوسم

۲۵۷

بی مهریِ آن بهانه جو میدانم
بی درد و ستم عادتِ او می دانم
جز جور و جفا عادتِ آن بدخوئی
من شیوهٔ یارِ خود نکو میدانم

۲۵۸

نی باغ نه بستان و چمن می خواهم
نی سرو نه گل نه یاسمن می خواهم
خواهم ز خدائے خویش کنجی که در آن
من باشم و آن کسے که من می خواهم

۲۵۹

شب را کردم در آب و آتش گشتم
یک شب به تعویذ و کتابش گشتم
یارش یکبار در عرق کردم غرق
چون لشکرِ فرعون در آبش گشتم

۲۶۰

دی شب که بکوی یار دیگر دیدم
دانی که پئی چه کار دیگر دیدم
قربانِ خدا فدای عهده اش می گشتم
گرد سرِ انتظار دیگر دیدم

۲۶۱

ما با مے و مستی سر تقوے داریم
دنیا طلبیم و میل عقبے داریم
کے دنیا و دین ہر دو بہم آید راست
این است کہ ما نہ دین نہ دنیا داریم

۲۶۲

ما بین دو عین یار از نون تا میم
بینی الفے کشیدہ بر صفحۂ سیم
نے نے غلطم کہ از کمال اعجاز
انگشت نبی است کردہ مہ را بہ دو نیم

۲۶۳

روزے ز پئے گلاب می گردیدم
پژمردہ عذار گل در آتش دیدم
گفتم کہ چہ کردۂ کہ مے سوزندت
گفتا کہ درین باغ دمے خندیدم

۲۶۴

تا بردی ازین یار تشریف قدوم
بر دل رقم شوق تو دارم مرقوم
این غصہ مرا کشت کہ ہنگام وداع
از دولت دیدار تو گشتم محروم

۲۶۵

زاندم کہ قرین محنت و [illegible] غمانم
ہر لحظہ ز ہجران بلب آمدہ جانم
محروم ز خاک آستانت زانم
کز سیل سرشک خود گذر نتوانم

۲۶۶

عمرے بہوس باد ہوا پیمودم
در ہر کارے خون جگر پالودم
در ہر چہ زدم دست ز غم فرسودم
دست از ہمہ باز داشتم آسودم

۲۶۷

با باد تو باد پیدہ ترے آیم
در بادۂ شوق بیخبرے آیم
ایام فراق چوں بسر آمدہ است
من نیز بسوئے تو بسرے آیم

۲۶۸

گر در سفرم توئی رفیق سفرم
ور در حضرم توئی انیس حضرم
ہر جا کہ نشینم و بہر جا گذرم
جز تو نبود ہیچ مراد دگرم

۲۶۹

در حضرت پادشاہِ دوراں مائیم
در دائرۂ وجود سلطاں مائیم
منظورِ خلائق است این سینۂ ما
پس جامِ جہانیانِ خلقاں مائیم

۲۷۰

دی تازہ گلے ز گلشن آورد نسیم
کز نکہتِ آں مشامِ جاں یافت شمیم
نے نے غلطم کہ صفحۂ بود از سیم
مشکیں رقمش معطر از خلقِ کریم

نہ از سرِ کارِ باخلل می ترسم
نے نیز ز تقصیرِ امل می ترسم
ترسم کہ گناہ نیست آمرزش ہست
از سابقۂ روزِ ازل می ترسم

۲۷۲

این بخت ندارم کہ بقامت بینم
یا در گذرے ہم بسلامت بینم
وصلِ تو بہیچ گونہ دستم ناید
نامت بنویسم و بنامت بینم

۲۷۳

چون آن شده‌ام که دید نتوانندم
تا پیشِ تو اے نگار بنشانندم
چون ذرّه بخورشید همے پیوندد
خورشید توئی بذرّه من مانندم

۲۷۴

بے چشمِ تو یادِ نرگسِ تر نکنم
بی لعلِ تو آرزوے کوثر نکنم
گر خضر بمن بے تو دهد آبحیات
کافر باشم که بے تو لب تر نکنم

۲۷۵

ما قبلهٔ طاعت آن دو رو میدانیم
ایمان بسرِ زلفِ مشکبو میدانیم
با این همه دلدار بجا نیکو نیست
ما طالعِ خویش را نکو میدانیم

۲۷۶

بے دردِ تو اندیشهٔ درمان نکنم
بے زلفِ تو آرزوے ایمان نکنم
جانا تو اگر جان طلبی خوش باشد
اندیشهٔ جان برائے جانان نکنم

۲۷۷

زآمیزشِ جان و تن توئی مقصودم
وز مُردن و زیستن توئی مقصودم
تو دیر زی که من برفتم ز میان
گر من گویم ز من توئی مقصودم

۲۷۸

از جملهٔ دردهائے بے درمانم
وز جملهٔ سوز و داغ بے تابانم
سوزنده‌تر است که چون دم چشم
در چشمِ منی و دیدنت نتوانم

۲۷۹

شمعم که بپرده نهان فرو می گریم
می خندم و هر زمان فرو می گریم
چون هیچکس از گریهٔ من آگه نیست
خوش خوش بمیان جان فرو می گریم

۲۸۰

تا چند بگرد سر ایمان گردم
وقتست که از کرده پشیمان گردم
خاکم ز کلیسا و آبم ز شراب
کافرتر از آنم که مسلمان گردم

۲۸۱

هر چند که دل بوصل شادان کردیم
دیدیم که خاطرت پریشان کردیم
خوش باش که ما خوی بهجران کردیم
بر خود دشوار و بر تو آسان کردیم

۲۸۲

یاد تو کنم ار شاد و گر غمگینم
نام تو برم ار بخیزم اگر بنشینم
با عشق تو خو کرده ام اید دست چنانک
در هر چه نظر کنم ترا می بینم

۲۸۳

هر چند گهی ز عشق بیگانه شویم
با عافیت آشنا و هم خانه شویم
ناگاه پری رخی بمن بر گذرد
برگردیم از آن حدیث و دیوانه شویم

Mu-hunse

۲۸۴

در مصطبه ها دُرد کشان ما باشیم
بدنامی ها را نام و نشان ما باشیم
از بد ترانی که تو شان می بینی
چون نیک به بینی بد شان ما باشیم

۲۸۵

اندر طلب یار چو پروانه شدم
اول قدم از وجود بیگانه شدم
او علم نمی شنید لب بر بستم
او عقل نمی خرید دیوانه شدم

۲۸۶

اندوه تو از دل حزین می دزدم
نامت ز زبان آن و این می دزدم
می نالم و قفل بر دهان می فگنم
می گریم و خون در آستین می دزدم

۲۸۷

غمناکم و از در تو با غم نروم
جز شاد و امیدوار و خرم نروم
از درگه همچو تو کریمی هرگز
نومید کسی نرفت و من هم نروم

۲۸۸

ببریده ز من نگار همخانگیم
بدریده ز من لباس فرزانگیم
مجنون بنصیحت دلم سے آید
بنگر بکجا رسیده دیوانگیم

۲۸۹

از عشق تو ای نگار اندر نارم
می سوزم و می سازم و دم بر نارم
تا دست بگردن تو اندر نارم
آغشته بخون چو دانه اندر نارم

۲۹۰

ما طی بساط ملک هستی کردیم
بی نقص خودی خداپرستی کردیم
بر ما ز وصال نیک می پیوندند
تف بر رخ که زر دستی کردیم

۲۹۱

گر خلق چنانکه من منم دانندم
همچون سگ از در بدر رانندم
ور زانکه درون برون بگردانندم
مستوجب آنم که بسوزانندم

۲۹۲

یارب ز گناهِ زشتِ خود منفعلم
وز قولِ بد و فعلِ بدِ خود خجلم
فیضے بدلم ز عالمِ قدس رسان
تا محو شود خیالِ باطل ز دلم

۲۹۳

هرگز نبود شکستِ کس مقصودم
آزرده نشد ز من ولے تا بُودم
صد شکر که چشمِ عیب بینم کور است
شادم که حسود نیستم محسودم

۲۹۴

از بیمِ رقیب طوفِ کویت نکنم
وز طعنهٔ خلق گفتگویت نکنم
لب بندم و از پائے نشینم امّا
این نتوانم که آرزویت نکنم

۲۹۵

چون دائره ما ز پوست پوشانِ توایم
در سلسله حلقه بگوشانِ توایم
گر بنوازی ز جان خروشانِ توایم
ور ننوازی هم خموشانِ توایم

۲۹۶

هرچند بصورت از تو دُور افتادم
زنهار مبر ظن که شدی از یادم
در کوئے وفائے تو اگر خاک شوم
زانجا نتواند که رباید بادم

٢٩٧

یک جو ز ایام نداریم و خوشیم
گر چاشت بود شام نداریم و خوشیم
چون پخته بما می رسد از عالم غیب
از کس طمع خام نداریم و خوشیم

٢٩٨

چون خود بود چوب بید آوردم
روئے سیہ و موئے سپید آوردم
تو خود گفتی کہ نا امیدی کفر است
بر قول تو رفتم و امید آوردم

٢٩٩

گر پاره کنی مرا ز سر تا بقدم
موجود شدم ز عشق تو من ز عدم
جانے دارم ز عشق تو کرده رقم
خواهیش بشادی کش خواهیش بغم

٣٠٠

بے روئے تو رائے استقامت نکنم
کس را بهوائے تو ملامت نکنم
در جستن وصل تو اقامت نکنم
از عشق تو توبہ تا قیامت نکنم

٣٠١

ما جز بہ غم عشق تو در نفرازیم
تا سر داریم در غمت در بازیم
گر تو سر بابی سر و ساماں داری
ما ئیم و سرے در قدمت اندازیم

٣٠٢

در کوئے تو سر در سر خنجر بنهیم
چوں مهرہ جاں عشق تو در بر بنهیم
نامردم اگر عشق تو از دل بکنیم
سودائے تو کافرم گر از سر بنهیم

۳۰۳

من لایقِ عشق و دردِ عشقِ تو نیم
زانسان که همی نبردِ عشقِ تو نیم
چون آتشِ عشقِ تو آرد شعله
من دانم و من که مردِ عشقِ تو نیم

۳۰۴

عشقِ تو ز خاص و عام پنهان چکنم
دردی که ز حد گذشت درمان چکنم
خواهم که دلم به دیگری میل کند
من خواهم و دل نخواهد این را چکنم

۳۰۵

دارم ز خدا خواهشِ جنّاتِ نعیم
زاهد به ثواب و من به امیدِ عظیم
من دست تهی میروم او تحفه بدست
تا زین دو کدام خوش کند طبعِ کریم

۳۰۶

ما در رهِ سودای تو منزل کردیم
سوزیست مرا که آتش به دل کردیم
در شهر مرا میانِ چشم میخوانند
نیکونامی ز عشق حاصل کردیم

۳۰۷

جهدی بکنم که دل ز جهان برگیرم
راهِ سرِ کوی دلستان گیرم
چون پرده میانِ دل و دلدار منم
برخیزم و خود را ز میان برگیرم

۳۰۸

سرمایهٔ غم ز دست آسان ندهم
دل برکنم از دوست که تا جان ندهم
از دوست که یادگار دردی دارم
آن درد به صد هزار درمان ندهم

(ن)

۳۰۹

یارب ز کمالِ لطف خاصم گردان
واقف بحقایقِ خواصم گردان
از عقلِ جفا کار دل افگار شدم
دیوانهٔ خود کن و خلاصم گردان

۳۱۰

یارب تو مرا بیارِ دمساز رسان
آوازهٔ دردِ من بهم آواز رسان
آنکس که من از فراق او غمگین ام
او را بمن و مرا باو باز رسان

۳۱۱

فریاد ز سنگ روئے و رنگی شان
وز چشم سیاه و صورت زنگی شان
از اول شب تا بدم آخر شب
اینها همه در رقص و منم چنگی شان

۳۱۲

بختے نه که با دوست در آمیزم من
صبرے نه که از عشق به پرهیزم من
دستے نه که با قضا در آویزم من
پائے نه که از زمانه بگریزم من

۳۱۳

اے ناله گرت دومیست اظهارے کن
وان غافل مست را خبرداری کن
اے دست محبت و ولایت بدر آ
وے باطنِ شرعِ مصطفیٰ کاری کن

۳۱۴

افتاده بهم بگوشهٔ بیت حزن
غمهائے جهان مونس غمخانهٔ من
یارب تو بفضل خویش فرزندان مرا
بخشائے بروح حضرت اویس قرن

۳۱۵

یارب ز فنا غنیم توانگر گردان
وز نور یقین دلم منوّر گردان
احوال من سوخته سرگردان
بے منّت مخلوق میسّر گردان

۳۱۶

روییست درّ بہائے حسن و لعلت مرجان
زلفت عنبر صدف دہان و دُر دندان
ابرو کشتی و چین پیشانی موج
گرداب بلا غبغب و چشمت طوفان

۳۱۷

تا لعل تو دل فروز خواہد بودن
کارم ہمہ آہ و سوز خواہد بودن
گفتی کہ بخانۂ تو آیم روزے
آن روز کدام روز خواہد بودن

۳۱۸

جان است و زبان است زبان دشمن جان
گر جانت بکار است نگہدار زبان
شیرین سخنی بگفت شاہ سخنان
سر برگ درخت است زبانہا خضران

۳۱۹

ہستی بصفاتی کہ در او بود نہان
دارد سریان در ہمہ اعیان جہان
ہر وصف ز عینے کہ بود قابل آن
بر قدر قبول عین گشت است عیان

۳۲۰

شوریدہ دلے و قصّہ گردون گردون
گریان چشمے و اشک جیحون جیحون
کاہیدہ تنے و شعلہ خرمن خرمن
ہر شعلہ ز کوہ قاف افزون افزون

۳۲۱

رخسار تو بے نقاب دیدن نتوان
دیدار تو بے حجاب دیدن نتوان
مادام کہ در کمال اشراق بود
سرچشمۂ آفتاب دیدن نتوان

۳۲۲

در درگہ ما دوستی یک دلہ کن
ہر چیز کہ غیر ماست آنرا یلہ کن
یک صبح باخلاص بیا بر در ما
گر کار تو نا ید آنگہ گلہ کن

۳۲۳

فریاد ز دست فلک پیر دُبن
کاندر بر من نہ نو بہشت و نہ کہن
با این ہمہ نیز شکر می باید کرد
گر زین بترم کند کہ گوید کہ مکن

۳۲۴

بحریست وجود جاودان موج زنان
زان بحر ندیدہ غیر موج اہل جہان
از باطن بحر موج بین گشتہ عیان
بر ظاہر بحر و بحر در موج نہان

۳۲۵

با گلرخ خویش گفتم اے غنچہ دہان
ہر لحظہ مپوش چہرہ چون عشوہ دہان
زد خندہ کہ من بعکس خوبان جہان
در پردہ عیان باشم و بے پردہ نہان

۳۲۶

زد شعلہ بدل آتش پنہانی من
زاندازہ گذشت محنت جانی من
معذورم اگر سخن پریشان افتاد
معلوم شود مگر پریشانی من

۳۲۷

بنگر بجہاں سرِ الٰہی پنہاں
چوں آبحیات در سیاہی پنہاں
پیدا آمد ز بحر ماہی انبوہ
شد بحر ز انبوہیِ ماہی پنہاں

۳۲۸

چوں حق بتفاصیل شئون گشت عیاں
مشہود شد ایں عالم پر سود و زیاں
گر باز روند عالم و عالمیاں
بار تبۂ اجمالِ حق آیند نہاں

۳۲۹

اے در رہِ شانِ ذاتِ تو پاک از ہمہ شین
نہ در حقِ تو کیف توان گفت نہ این
از روئے تعقل ہمہ غیر اند صفات
با ذاتِ تو و ز روئے تحقق ہمہ عین

۳۳۰

دنیا گذراں محنتِ دنیا گذراں
نی بہ پدراں ماند و نی بر پسراں
تا بتوانی عمر بطاعت گذراں
بنگر کہ فلک چہ می کند با دگراں

۳۳۱

گر سقفِ سپہر گردد آئینہ چنیں
ور تختۂ فولاد شود روئے زمیں
از روزیِ تو کم نشود دان بیقیں
وا کن دلِ چنیں بسست چنیں بست چنیں

۳۳۲

درویشی کن قصدِ درِ شاہ مکن
وز دامنِ فقر دست کوتاہ مکن
اندر دہنِ مار شو و نالِ مجو
در چاہ نشین و طلبِ جاہ مکن

۳۳۳

اے زلفِ مسلسلت بلائے دلِ من
وے لعلِ لبت گرہ کشائے دلِ من
من دل ندہم بلے ورائے دلِ تو
تو دل ندہی اگر ورائے دلِ من

۳۳۴

بر گوشِ دلم ز غیب آواز رساں
مرغ دلِ خستہ را بپرواز رساں
یارب کہ دوستیِ مروانِ رہت
ایں گم شدہ مرا بمن باز رساں

۳۳۵

اے خالقِ ذوالجلال حقِ رحمٰن
سازندہ کارہائے بے ساماناں
خصمانِ مرا مطیعِ من می گرداں
پیر حماں را رحیمِ من می گرداں

۳۳۶

اے چشمِ من از دیدنِ رویت روشن
از دیدنِ رویت شدہ خرمِ دلِ من
رویت شدہ گلِ خرم و خنداں گشتہ
روشن بہ من گشتہ ز رویت دلِ من

۳۳۷

در راہِ یگانگی نہ کفر است نہ دیں
یک گام ز خود بروں نہ و راہ ببیں
اے جانِ جہاں تو راہِ اسلام گزیں
با مارِ سیہ نشیں نہ با خود منشیں

۳۳۸

شد دیدہ بعشق رہنمونِ دلِ من
تا کردہ پر از غصہ درونِ دلِ من
زنہار دلم اگر نماند روزے
از دیدہ طلب کنند خونِ دلِ من

۳۳۹

از راحتِ دل غبارِ کثرت رُفتن
بہ زانکہ بہرزہ دُرِ وحدت سُفتن
مغرورِ سخن مشو کہ توحیدِ خدا
واحد دیدن بود نہ واحد گفتن

۳۴۰

دارم المے ز درد چنداں چنداں
باگریہ تواں گفت نہ خنداں خنداں
دُرّ و گہرم جملہ بتاراج برفت
واں دُرّ و گہر چہ بود دنداں دنداں

۳۴۱

اے آنکہ تراست عار از دیدنِ من
مہرت باشد بجائے جاں در تنِ من
آں دست نگار بستہ خواہم کہ کہی
با خونِ ہزار کشتہ در گردنِ من

۳۴۲

یارب نظرے بر منِ سرگرداں کن
لطفے بمنِ دل شدہ حیراں کن
با من مکن آنچہ من سزائے آنم
آنچہ از کرم و لطفِ تو آید آں کن

۳۴۳

سہل ست مرا بر سرِ خنجر بودن
یا بہرِ مرادِ خویش بے سر بودن
تو آمدہ کہ کافرے را بکشی
غازی چو توئی خوش ست کافر بودن

۳۴۴

در راہِ خدا حجاب شد یکسو زن
رو جملہ کارِ خویش را یکسو زن
درماندۂ نفسِ خویش گشتی و مرا
یکسو غمِ مال و دختر و یکسو زن

۳۴۵

ای غم گذری بکوی بدنامان کن
فکر من سرگشتهٔ بی سامان کن
زان ساغر لبریز که پر می ز غمست
یک جرعه بکار بی سرانجامان کن

۳۴۶

ای شمع چو ابر گریه و زاری کن
وی آه جگر سوز سیه داری کن
چون بهرهٔ وصل او نداری ای دل
دندان بجگر نه جگر خواری کن

۳۴۷

خواهی که کسی شوی ز هستی کم کن
ناخورده شراب وصل مستی کم کن
با زلف بتان دراز دستی کم کن
بت را چه گنه تو بت پرستی کم کن

۳۴۸

رفتم بطبیب و گفتم از درد نهان
گفتا که ز غیر دوست بر بند زبان
گفتم که غذا؟ گفت همین خون جگر
گفتم ز چه پرهیز؟ گفتا ز هر دو جهان

۳۴۹

آن دوست که هست عشق او دشمن جان
بر باد همی دهد غمش خرمن جان
من در طلبش در بدر و کوی بکوی
او در دل و دست کرده در گردن جان

۳۵۰

ای عشق تو مایهٔ جنون دل من
حسن رخ تو ریخته خون دل من
من دانم و دل که در وصالت چونم
کس را چه خبر ز اندرون دل من

٣٥١

بگریختم از عشق تو اے سیمیں تن
باشد کہ ز غم باز رہم مسکین من
عشق آمد و از نیم رہم باز آورد
مانندۂ خونیاں رسن در گردن من

٣٥٢

عشق آں صفتی نیست کہ بتواں گفتن
ویں دُر بسزا الماس نشاید سُفتن
سوداست کہ میزنم واللہ کہ عشق
یکر آمد و بکرہم بخواہد رفتن

٣٥٣

یارانہ بود وے کہ کار آید ازو
جز نالہ کہ دمے ہزار آید ازو
چنداں گریم کہ کوچہا گل گردد
نے روید و نالہائے زار آید ازو

٣٥٤

شبہائے دراز اے دریغا بے تو
در درد و فراق اے دریغا بے تو
تو خفتہ بناز اے دریغا بے تو
من در تب و تاب اے دریغا بے تو

٣٥٥

سودائے سر بے سر و ساماں یک سو
بے مہری چرخ دور گرداں یک سو
اندیشۂ خاطر پریشاں یک سو
اینہا ہمہ یک سو غم جاناں یک سو

٣٥٦

اے دل چو فراق یار دیدی خوں شو
وے دیدہ موافقت بکن جیحوں شو
اے جاں تو عزیز تر نۂ از یارم
بے یار نخواہمت ز تن بیروں شو

۳۵۷

اے آمدہ کارِ من بجان از غمِ تو
تنگ آمدہ بر دلم جہان از غمِ تو
ہان اے دل و دیدہ تا بسر بر نکنم
خاکِ ہمہ دشتِ خاوران از غمِ تو

۳۵۸

ہان یاران ہوئے ہا جوان مردان ہو
مردی کنی و نگہداری سر کو
گر تیر جہان رسد کہ بشگافد ہو
باید کہ ز یک دگر نگردانی رو

۳۵۹

عشق است کہ شیر نر زبون آید ازو
از ہر چہ گمان بری فزون آید ازو
گر دشمنی کند گہ مہر افزاید
گر دوستی گہ بوئے خون آید ازو

۳۶۰

دورم اگر از سعادتِ خدمتِ تو
پیوستہ دلست آئینۂ طلعتِ تو
از گرمیِ آفتاب ہجرم چہ غم ست
دارم چو پناہ سایۂ دولتِ تو

۳۶۱

اے نالۂ پیرِ خانقاہ از غمِ تو
وے گریۂ طفلِ بیگناہ از غمِ تو
افغان و خروس صبحگاہ از غمِ تو
آہ از غمِ تو ہزار آہ از غمِ تو

۳۶۲

اے آئینہ را دادہ جلا صورتِ تو
یک آئینہ کس ندیدہ بے صورتِ تو
نے نے کہ ز لطف در ہمہ آئینہ ہا
خود آمدہ بدیدنِ صورتِ تو

۳۶۳

دردِ دلِ من دواش میدانی تو
سوزِ دلِ من سزاش میدانی تو
من غرقِ گنہ پردۂ عصیاں در پیش
پنہان چہ کنم کہ فاش میدانی تو

۳۶۴

من می شنوم کہ می ببخشائے تو
ہر جا کہ شکستہ ایست آنجائے تو
ما جملہ شکستگانِ درگاہِ توئیم
در حالِ شکستگاں چہ فرمائے تو

۳۶۵

اے سبزیٔ سبزۂ بہاراں از تو
وے سرخیٔ روئے گلعذاراں از تو
آہِ دل و اشکِ بیقراراں از تو
فریاد کہ باد از تو و باراں از تو

۳۶۶

اے پیر و جوانِ دہر شاد از غمِ تو
فارغ دلِ ہیچکس مباد از غمِ تو
سرگردانم چو گرد باد از غمِ تو
سرگردانم چو گرد باد از غمِ تو

۳۶۷

اے شعلۂ طور طور پُر نور از تو
وے مستِ نیم جرعہ منصور از تو
ہر شئے جہاں جہاں نشور از تو
من از تو مست از تو و مخمور از تو

۳۶۸

اے کعبہ پرست چیست کینِ من و تو
صاحب نظرند خوردہ بینِ من و تو
گر بر شکند کفر و دینِ من و تو
دانند نہایت یقینِ من و تو

۳۶۹

از دیدہ سنگ خون چکاند غم تو
بیگانہ و آشنا نداند غم تو
دردے خورم و غمت ہمی نوش کنم
تا آنکہ بکس دگر نماند غم تو

۳۷۰

ابر از دہقان کہ ژالہ می‌ویدازو
دشت از مجنوں کہ لالہ می‌ویدازو
خلد از صوفی و حورِ عین از زاہد
از ما دلکے کہ نالہ می رویدازو

۳۷۱

جان و دلِ من فدائے خاکِ درِ تو
گر فرمائے بدیدہ آیم برِ تو
وصلت گوید کہ تو نداری سرِ ما
بے سر بادا ہر آنکہ ندارد سرِ تو

۳۷۲

اے در دلِ من اصلِ تمنا ہمہ تو
وے در سرِ من مایۂ سودا ہمہ تو
ہر چند بروزگار در مے نگرم
امروز ہمہ توئی و فردا ہمہ تو

۳۷۳

اے شمع دلم قامتِ سنجیدۂ تو
وصلِ تو حیاتِ ایں ستمدیدۂ تو
چوں آئینہ پُر شد دلم از عکسِ رخت
سو دیت نگرم و لیک از دیدۂ تو

۳۷۴

زلفش بکشی شب دراز آیدازو
ور بگذاری چنگل باز آیدازو
ور پیچ و خمش ز یک دگر باز کنی
عالم عالم مشک فراز آیدازو

٣٧٥

من کیستم آتش بدل افروختهٔ
برخرمن عشق چشم خود دوختهٔ
در راہِ وفا چو سنگ و آتش گردم
شاید کہ رسم بصحبتِ سوختهٔ

٣٧٦

اے چشمِ تو چشمِ چشمۂ چشم ہمہ
بے چشمِ تو نور نیست در چشمِ ہمہ
چشمِ ہمہ را نظر بسوئے تو بود
از چشمِ تو چشمہاست در چشمِ ہمہ

٣٧٧

ہجرانِ تو را چو گرم شد ہنگامہ
بر آتشِ من قطرہ فشاں از خامہ
من رفتم و مرغِ روحِ من پیشِ تو ماند
تا ہمچو کبوتر از تو آرد نامہ

٣٧٨

دارم صنمے چہرہ برافروختهٔ
با جور و جفا و ستم آموختهٔ
او عاشقِ دیگرے و من عاشقِ او
پروانہ صفت سوختهٔ سوختهٔ

٣٧٩

در گفتنِ ذکرِ حق زباں از ہمہ بہ
طاعت کہ بشب کنی نہاں از ہمہ بہ
خواہی کہ ز پُلِ صراط آساں گذری
ناں دہ بجہانیاں کہ ناں از ہمہ بہ

٣٨٠

چشمم کہ سرشکِ لالہ گوں آوردہ
وز ہر مژہ قطرہائے خوں آوردہ
نے نے بنظارہات دلِ خوں شدہ ام
از روزنِ سینہ سر بروں آوردہ

۳۸۱

اینک سر کوئے دوست اینک سر راہ
گر تو نروی روندگان را چہ گناہ
جامہ چہ کنی کبود و نیلی و سیاہ
دل صاف کن و قبا ہمین پوش کلاہ

۳۸۲

دنیا طلبان ز حرص مستند ہمہ
موسیٰ کش و فرعون پرستند ہمہ
ہر عہد کہ با خدائے بستند ہمہ
از دوستئ حرص شکستند ہمہ

۳۸۳

با درویشان نشستہ در تنگ درہ
گر قرص جوئے خوریم گر پشت برہ
پیران کہن دانند و میران سرہ
ہر کس کہ بیابد نکند جان نبرہ

۳۸۴

اے روئے تو مہر عالم آرائے ہمہ
وصل تو شب و روز تمنائے ہمہ
گر با دگران بہ ز منی وائے بمن
ور با ہمہ کس ہمچو منی وائے بمن

۳۸۵

من کیستم از خویش بتنگ آمدہ
دیوانۂ با خود بہ جنگ آمدہ
[illegible]
تا لب بپائے دل بسنگ آمدہ

۳۸۶

اے نیک نکردہ و بدیہا کردہ
وآنگاہ بہ لطف حق تولا کردہ
بر عفو مکن تکیہ کہ ہرگز نبود
ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ

۳۸۷

جز وصل تو دل بہر چہ بستم توبہ
بے یادِ تو ہر جا کہ نشستم توبہ
در حضرت تو توبہ شکستم صد بار
زین توبہ کہ صد بار شکستم توبہ

۳۸۸

معمورۂ دل بعلم آراستہ بہ
معمورۂ جاں ز کینہ پیراستہ بہ
از ہستی خود ہر چہ تواں کاستہ بہ
ہر چیز کہ زغیر تست ناخواستہ بہ

(ی)

۳۸۹

پاکی و منزہی و بے ہمتائی
کس را نبود ملک بایں زیبائی
خلقاں ہمہ خفتہ اند خود آگاہی
یارب تو در لطف بما بکشائی

۳۹۰

اے خالق ذوالجلال الٰہی بخدای
تا چند روم در بدر و جای بجای
یا خانۂ امید مرا در بر بند
یا قفل مہمات مرا در بکشائی

۳۹۱

یا سرکشی عدو را سر کوبی
یا خار و خسے زمانہ را جاروبی
بگرفت ظلم ازین خسیساں یا رب
حشری نشری قیامتی آشوبی

۳۹۲

در کوئے خودم مسکن و ماوا دادی
در بزم وصال خود مرا جا دادی
القصہ بصد کرشمہ و ناز مرا
عاشق کردی و سر بصحرا دادی

٣٩٣

ای شاهِ ولایت دو عالم مددی
بر عجز و پریشانیِ عالم مددی
ای شیرِ خدا زود بفریادم رس
جز حضرتِ تو پیشِ که نالم مددی

٣٩٤

یا گردنِ روزگار را زنجیری
یا سرکشیِ زمانه را تدبیری
این زاغوشان بسی پریدند بلند
سنگی چوبی گزی تفنگی تیری

٣٩٥

نازار دلیرا که تو جانش باشی
معشوقهٔ پیدا و نهانش باشی
زان می ترسم که از دل آزاریِ تو
دل خون شود و تو در میانش باشی

٣٩٦

ای شیرِ خدا امیرِ حیدر فتحی
وی قلعه کشای بابِ خیبر فتحی
درهای امید بر رخم بسته شده
ای صاحبِ ذوالفقار و قنبر فتحی

٣٩٧

ای آنکه تو دردِ دردمندان دانی
درمان و علاجِ مستمندان دانی
حالِ دلِ خویش را چه گویم با تو
ناگفته تو صد هزار چندان دانی

٣٩٨

آنی که تو حالِ خسته حالان دانی
احوالِ دلِ شکسته بالان دانی
ور خوانمت از سینهٔ سوزان شنوی
ور دم نزنم زبانِ لالان دانی

۳۹۹

گر در یمنی چه با منی پیش منی
گر پیش منی چه بی منی در یمنی
من با تو چنانم ای نگار یمنی
خود در غلطم که من توام یا تو منی

۴۰۰

یارب در خلق تکیه گاهم نکنی
محتاج گدا و پادشاهم نکنی
موی سیهم سفید کردی بکرم
با موی سفید رو سیاهم نکنی

۴۰۱

خفاکه اگر چو مرغ پر داشتمی
روزی ز تو صد بار خبر داشتمی
این واقعه ام اگر نبودی در پیش
کی دیده ز دیدار تو بر داشتمی

۴۰۲

دردی داریم و سینه بریانی
عشقی چه عشق عشق عالم سوزی
عشقی داریم و دیدهٔ گریانی
دردی چه درد دردبی درمانی

۴۰۳

عالم بود ار نه زعبرت عاری
نهری جاری بطورهای طاری
وندر همه طورهای نهر جاری
سریست حقیقة الحقایق ساری

۴۰۴

تحقیق معانی ز عبارات مجوی
بی رفع قیود و اعتبارات مجوی
خواهی یابی ز علت جهل شفا
قانون نجات از اشارات مجوی

٤٠٥

هستی که ظهور می‌کند در همه شئ
خواهی که بری به حال با همه پی
رو برسر می حباب را بین که چسان
می وی بود اندر وی و وی می وی

٤٠٦

گر شهره شوی بشهر شر الناسی
ور خانه نشینی همگی وسواسی
به زان نبود که همچو خضر و الیاس
کس نشناسد ترا تو کس نشناسی

٤٠٧

دنیا دنی پر هوس را چه کنی
آلوده هر ناکس و کس را چه کنی
آن یار طلب کن که ترا باشد و بس
معشوقهٔ صد هزار کس را چه کنی

٤٠٨

خواهی چو خلیل کعبه بنیاد کنی
وان را بنماز و طاعت آباد کنی
روزی دو هزار بنده آزاد کنی
به زان نبود که خاطری شاد کنی

٤٠٩

ای در خم چوگان تو سرها شده گوی
بیرون نه ز فرمان تو دل یک سر موی
ظاهر که بدست ماست آنرا شستیم
باطن که بدست توست آنرا تو بشوی

٤١٠

غم جمله نصیب پیر چرخ خم بایستی
یا با غم من صبر بهم بایستی
یا مایهٔ غم چو عمر کم بایستی
یا عمر باندازهٔ غم بایستی

۴۱۱

ای خالقِ ذوالجلال هر جانوری
وی رهبر و رهنمای هر بی‌خبری
بستم کمرِ امید بر درگهِ تو
بکشای دری که من ندارم خبری

۴۱۲

ای ذاتِ تو در صفاتِ اعیان ساری
اوصافِ تو در صفاتِ شان متواری
وصفِ تو چو ذاتِ مطلق است تا نیست
در ضمنِ مظاهر از تقیّد عاری

۴۱۳

ای دل اگر آن عارضِ دلجو بینی
ذرّاتِ جهان را همه نیکو بینی
در آینه کم نگر که خودبین نشوی
خود آینه شو تا همگی او بینی

۴۱۴

وصّافیِ خود بزعمِ حاسد تا کی
ترویجِ چنین متاعِ کاسد تا کی
تو معدومی خیالِ هستی از تو
فاسد باشد خیالِ فاسد تا کی

۴۱۵

تا ترکِ علایق و عوایق نکنی
یک سجدهٔ شایستهٔ لایق نکنی
حقا که ز دامِ لات و عزّی نرهی
تا ترکِ خود و جملهٔ خلایق نکنی

۴۱۶

هستی که عیان نیست در آن در شانی
در شانِ دگر جلوه کند هر آنی
این نکته بجوز کلَّ یومٍ فی شان
گر بایدت از کلامِ حق برهانی

۴۱۷

من گسستم از قید دو عالم فردے
عنقا منشے بلند ہمت مردے
دیوانۂ خوئے بیاباں گردے
لبریز تجسّسے سراپا دردے

۴۱۸

اے آنکہ بملک خویش پایندہ توئی
وز دامن شب صبح نمایندہ توئی
کار من بیچارہ قوی بستہ شدہ
بکشای خدایا کہ کشایندہ توئی

۴۱۹

اے از تو بباغ ہر گلے را رنگے
ہر مرغے راز شوق تو آہنگے
با کوہ ز اندوہ تو رمزے گفتم
برخاست صدائے نالہ از ہر سنگے

۴۲۰

پیوستہ تو [illegible] بودہ معذوری
غم ہیچ نیاز مودۂ معذوری
من بی تو ہزار شب بخوں در خفتم
تو بی [illegible] من شبے نبودہ معذوری

۴۲۱

از درد تو نیست چشم خالی ز نمی
ہر جا کہ دلیست شد گرفتار غمی
بیماری تو باعث نابودن ماست
اے باعث عمر ما نباشد المی

۴۲۲

از ہستی خویش تا پشیمان نشوی
سر حلقۂ عارفان مستان نشوی
تا در نظر خلق نگردی کافر
در مذہب عاشقان مسلمان نشوی

۴۲۳

در کوی تو می دهند جانی بجوی
جانی بجوی چه کاروانی بجوی
از وصل تو یک جو بجهان می ارزد
زین جنس که مائیم جهانی بجوی

۴۲۴

گر شانه‌کش طرهٔ لیلی باشی
گر در سر مجنون همه سودا باشی
گر آئینهٔ جمال یوسف گردی
گر آتش خرمن زلیخا باشی

۴۲۵

ای دل بر دوست تحفه جز جان نبری
دردی چو دهند نام درمان نبری
بی درد ز درد دوست نالان گشتی
خاموش که عرض دردمندان نبری

۴۲۶

ای دیده مرا عاشق یاری کردی
حیران رخ لاله‌عذاری کردی
کاری کردی که هیچ نتوان گفتن
الله الله چه خوب کاری کردی

۴۲۷

تا نگذری از جمع بفردی نرسی
تا نگذری از خویش بمردی نرسی
تا در ره دوست بی سر و پا نشوی
بی درد بجانی و بدردی نرسی

۴۲۸

عشقم وادی ز اهل دردم کردی
از دانش و عقل و هوش فردم کردی
سجاده‌نشین باوقاری بودم
میخواره و رند و کوچه‌گردم کردی

۴۲۹

ای چرخ لبی لبل و نهار آوردی
گه فصلِ خزان و گه بهار آوردی
مردان جهان را همه بردی بزمین
نامردان را بروئے کار آوردی

۴۳۰

ای آنکه بکُنهت نرسد ادراکے
کونین بہ پیشِ رحمتت خاشاکے
از روئے کرم اگر ببخشی ما را
بخشیدہ از لطفِ تو مشتے خاکے

۴۳۱

بی پا و سرآن دشت خون آشامی
مُردند ز حسرت و غمِ ناکامی
محنت زدگانِ وادیِ شوقِ تُرا
هجران کُشد و اجل کُشد بدنامی

۴۳۲

دستے نہ کہ از نخلِ تو چینم ثمرے
چشمے نہ کہ بر خویش بگریم قدرے
پائے نہ کہ در کوئے تو یابم گذرے
روئے نہ کہ بر خاک بمالم سحرے

۴۳۳

اے بر سر هر کس از خیالِ تو بسے
بے یادِ تو بر نیاید از دل نفسے
مفروش مرا ببخش آزاد مکن
من خواجہ یکی دارم و تو بندہ بسے

۴۳۴

اوّل ہمہ جام آشنائی دادی
آخر بستم زہر جدائی دادی
چون کشتہ شدم بگفتی این کشتہ کیست
داد از تو کہ داد بیوفائی دادی

۴۳۵

ای کاش مرا بنفشه آلانیدی
آتش بزدی و بنشانیدی
در چشم عزیز من نمک سانیدی
وز دوست جدا شدن نفرمانیدی

۴۳۶

ای دل ز شراب جهل مستی تا کی
ای نیست شونده لاف هستی تا کی
گر غرقهٔ بحر غفلت و آز نه
تر دامنی و هوا پرستی تا کی

۴۳۷

ای در خم چوگان تو دل همچون گوی
بیرون ز فرمان تو دل همچون گوی
ظاهر که پرستنده است چشم تمام
باطن که پرستنده است آن تو بشوی

۴۳۸

گر صید عدم شوی ز خود رسته شوی
ور در صفت خویش روی بسته شوی
می دان که وجود تو حجاب ره تست
با خود منشین که هر زمان خسته شوی

۴۳۹

ای دل تا مصیبت افزا گردی
ای خون شده در دو پیدا گردی
انداختیم دربدر و کوی بکوی
رسوا کردی مرا تو رسوا گردی

۴۴۰

تا بتوانی بکوش بجان بار دلی
می کوش که تا شود ترا یار دلی
آزار دلی مجوی که ناگاه کنی
کار دو جهان در سر آزار دلی

۴۴۱

دنیا و بہشت منزل گاہے
این ہر دو بنزد اہل معنی کاہے
گر عاشق صادقی زہر دو بگذر
تا دوست ترا بخود نماید راہے

۴۴۲

در مدرسہ گرچہ دانش اندوز شوی
وز گرمیٔ بحث مجلس افروز شوی
در مکتب عشق با ہمہ دانائی
سرگشتہ چو طفلانِ نو آموز شوی

۴۴۳

گفتم کہ کرائی تو بدیں زیبائی
گفتا خود را کہ من خودم یکتائی
ہم عشقم و ہم عاشق و ہم معشوقم
ہم آئینہ ہم جمال ہم بینائی

صحت نامہ نمبر رباعیات مطابق ترجمہ کتاب ہذا

رباعی نمبر سابقہ	رباعی نمبر موجودہ
۲	خارج { اس دفعہ نئی رباعی ہے جسکا ترجمہ نہیں ہوا ہے +
	۱۶ نئی رباعی لکھی گئی
۱۶	۱۷
تا	تا
۴۰	۴۱
۴۱	
	۱۰۶ نئی رباعی
۱۰۶	۱۰۷
تا	تا
۱۲۳	۱۲۴
	۱۲۵ نئی رباعی
۱۲۴	۱۲۶
تا	تا
۱۷۷	۱۷۹
	۱۸۰ نئی رباعی
۱۷۸	۱۸۱
تا	تا
۱۸۳	۱۸۲
۱۸۴	۱۸۷ نئی رباعی
تا	تا
۱۸۸	۱۹۲
	۱۹۳ نئی رباعی
۱۸۹	۱۹۴
	۱۹۵ نئی رباعی
۱۹۰	۱۹۶
تا	تا
۱۹۵	۲۰۱

رباعی نمبر سابقہ	رباعی نمبر موجودہ
	۲۰۲-۲۰۳ نئی رباعی
۱۹۶	۲۰۴
تا	تا
۲۰۷	۲۱۵
	۲۱۶ نئی رباعی
۲۰۸	۲۱۷
تا	تا
۲۱۹	۲۲۸
	۲۲۹-۲۳۰ نئی رباعیات
۲۳۰	۲۳۱
تا	تا
۲۴۹	۲۶۰
	۲۶۱ نئی رباعی
۲۵۰	۲۶۲
۲۸۵	۲۹۷
	۲۹۸ نئی رباعی
۲۸۶	۲۹۹
تا	تا
۲۹۱	۳۰۴
	۳۰۵ نئی رباعی
۲۹۲	۲۰۶
تا	تا
۴۲۸	۴۴۲
	۴۴۳ نئی رباعی

نوٹ :- جو نمبر اوپر درج نہیں ہوئے وہ سابقہ رباعیات کے نمبروں کے مطابق ہیں۔

مثنوی زہرِ عشق مرزا شوق لکھنوی کی
مشہور و معروف مثنوی .. .. .. ۳؍

اُردوئے معلّٰی ہر دو حصہ مع ضمیمہ مکمل مجموعہ

رقعات اُردو غالب .. .. .. عہ

حکیم نباتاتا فارسی ڈرامہ شمولہ امتحان منشی ۳؍

شکوہ ہند مولانا حالی کی مشہور و معروف نظم ۲؍

چُپ کی داد مولانا حالی کی 〃 〃 〃 ۲؍

مسدس حالی .. .. ۸؍

لمعات اوج حضرت اوج گیاوی کا کلام ۶؍

خلاصہ شعر العجم حصہ اوّل ۶؍

خلاصہ شعر العجم حصہ دوم ۶؍

خلاصہ شعر العجم حصہ سوم ۶؍

خلاصہ شعر العجم حصہ چہارم ۳؍

خلاصہ شعر العجم حصہ پنجم ۳؍

دیوان حالی .. .. ۱۲؍

مقدمہ دیوان حالی .. عہ

طلوعِ اسلام۔ وہ نظم جو ڈاکٹر صاحب نے
انجمن کے اڑتیسویں سالانہ جلسہ میں پڑھی ۳؍

پیامِ مشرق درجوابِ شاعر المانوی
گوئٹے بزبانِ فارسی مجلد۔ از ڈاکٹر اقبال ۸؍

المامون .. ..

قصائد ذوق .. .. .. ۶؍

شعر العجم حصہ اوّل از مولانا شبلی مرحوم

〃 حصہ دوم 〃

〃 حصہ سوم 〃

〃 حصہ چہارم 〃

〃 حصہ پنجم 〃

دیوان میر درد شمولہ امتحان آنرز ان اُردو ۶؍

ظہیر الاخلاق خلاصہ اخلاق جلالی ۱۲؍

الفاروق از مولانا شبلی نعمانی